

واکاوی تجارب زیسته معلمان ابتدایی شهر بهبهان از چالش‌های ارزشیابی آموزشی دانش‌آموزان در دوران کرونا^۱

عباس اناری‌نژاد^۲، نیلوفر پارسامنش^۳، زهرا خاکی^۴، نیما خادمی^۵

چکیده

چالش‌هایی است که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: پایین بودن پهنای باند اینترنت، پایین بودن سطح سواد دیجیتال مربیان، محدودیت در انجام ارزشیابی عاطفی و روانی-حرکتی و غیره. بر اساس نتایج پژوهش حاضر نظام ارزشیابی در برنامه درسی الکترونیک، نیازمند بازنگری و دقت نظر بیشتری است و با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین آموزشی می‌توان در جهت رفع چالش‌های آن اقدام کرد؛ در همین راستا در این پژوهش راهکارهایی برای برطرف کردن چالش‌های پیش‌روی ارزشیابی در برنامه درسی الکترونیک پیشنهاد شد که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: توسعه زیرساخت‌های فنی ضعیف و نامناسب، بهبود مشکلات نرم‌افزار شاد، برگزاری جلسات ضمن خدمت جهت آموزش آموزگاران و غیره.

واژه‌های کلیدی:

تجارب زیسته، معلم ابتدایی، آموزش مجازی، ارزشیابی آموزشی، دوران کرونا، روش پژوهش.

هدف مقاله حاضر تبیین چالش‌های ارزشیابی آموزشی در آموزش الکترونیکی در دوران کرونا بر اساس تجارب زیسته معلمان ابتدایی شهر بهبهان بود. در این پژوهش کیفی، از روش توصیفی-تحلیلی و پیمایشی استفاده شد. ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و جامعه آماری این پژوهش معلمان فعال دوره ابتدایی شهر بهبهان در آموزش مجازی سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ و روش نمونه‌گیری، تصادفی بود. در این مطالعه پس از مصاحبه با ۱۴ نفر معلم (۷ نفر معلم مرد و ۷ نفر معلم زن)، داده‌ها به اشباع رسیدند. برای تجزیه و تحلیل این داده‌ها از الگوی پیشنهادی اسمیت استفاده گردید که بعد از تحلیل یافته‌ها، پنج مضمون اصلی استخراج گردید. یافته‌های این پژوهش بر اساس تجارب زیسته معلمان ابتدایی شهر بهبهان از چالش‌های ارزشیابی آموزشی دانش‌آموزان در دوران کرونا بیانگر آن است که ارزشیابی در برنامه درسی الکترونیکی دارای

۱. تأیید نهایی: ۱۴۰۱/۱۲/۰۸

۱. تاریخ وصول: ۱۴۰۱/۱۰/۱۸

۲. استادیار دانشگاه فرهنگیان، شیراز، ایران

۳. دانشجو معلم دانشگاه فرهنگیان، اهواز، ایران

۴. دانشجو معلم دانشگاه فرهنگیان، اهواز، ایران

۵. آموزگار و دانش‌آموخته دانشگاه فرهنگیان، شیراز، ایران (نویسنده مسئول) nimakhademi743@gmail.com

Analyzing the lived experiences of primary school teachers in Behbahān city from the challenges of educational evaluation of students in the era of Corona

Abstract

The purpose of the present study was to explain the challenges of educational evaluation in electronic education in the era of Corona based on the lived experiences of primary school teachers in Behbahān city. In this qualitative research, descriptive-analytical and survey methods were used. The research tool was a semi-structured interview, the research population included active primary school teachers in Behbahān city in virtual education in the academic year 1400-1401 and the sampling method was random. In this study, after interviewing 14 teachers (7 males and 7 females), the data reached saturation point. To analyze these data, Smith's proposed model was used, and after analyzing the findings, five main themes were extracted. Findings of this research, based on the lived experiences of primary school teachers in Behbahān city, of the challenges of educational evaluation

of students in the Corona era, indicate that evaluation in the electronic curriculum has challenges, some of which are: low internet bandwidth, low level of digital literacy of teachers, limitations in performing emotional and psycho-motor evaluation and so on. The results showed that the evaluation system in the electronic curriculum needs to be reviewed and to be considered more carefully. Using modern educational technologies, it is possible to solve its challenges. So, in this research, solutions were proposed to solve the challenges of evaluation in the electronic curriculum, some of which include e: developing weak and inappropriate technical infrastructure, improving the problems of Shād software, holding in-service meetings for teacher training and so on.

Keywords: Lived Experiences, Primary School Teacher, Virtual Education, Educational Evaluation, Corona Era, Research Method

۱. مقدمه

آموزش یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های دنیای پیشرفته و زندگی بشر است و در رشد و تعالی زندگی فردی و اجتماعی انسان جایگاه ارزشمندی دارد. آموزش و پرورش مستقیماً در تحوّل و پیشرفت جامعه در ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و حتی سلامت روان جامعه نقش بسزایی دارد؛ بنابراین، ضعف و قوت این نهاد، به ضعف یا پیشرفت جامعه منجر می‌شود (مصیبی اردکانی، رضاپورمیر صالح و بهجتی اردکانی، ۱۴۰۰).

ظهور شبکه‌های ارتباطی گسترده از قبیل اینترنت در کنار ابزار و امکانات آموزشی پیشرفته، باعث تحوّل در روش‌های آموزشی شده و این امکان را فراهم آورده تا بتوان طیف وسیعی از فراگیران را در نقاط مختلف و از فواصل دور و نزدیک تحت پوشش شبکه آموزشی درآورد و با روش‌هایی متفاوت از انواع سنتی، بدون نیاز به شرکت در کلاس‌های حضوری، آموزش‌های علمی و تخصصی را به مرحله اجرا درآورد. این روش آموزشی نوین که از آن به آموزش الکترونیکی یاد می‌شود، به عنوان پیشرفته‌ترین روش آموزشی در دنیای امروز مطرح است (هاشمی، واحدی و آبروشن، ۱۳۹۹). در واقع آموزش مجازی عام‌ترین مفهومی است که پیونددهنده حوزه تعلیم و آموزش به حوزه فناوری‌ها و رسانه‌های نوین است (علی احمدی و قلی‌زاده، ۱۳۸۲).

سازمان بهداشت جهانی (۲۰۲۰) شیوع بیماری کووید-۱۹ را در دسامبر سال ۲۰۱۹، «اضطراب بهداشت عمومی با نگرانی بین‌المللی» تعیین کرد. شیوع ویروس کرونا ضعف‌های سیستم ما را در ابعاد مختلف مالی، فنی و فرهنگی اثبات و تشدید کرد (مصیبی اردکانی و همکاران، ۱۴۰۰) با توجه وضعیت مربوط به همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ و لزوم جلوگیری از انتشار آن، با تعطیلی کلاس‌های حضوری در ایران بحث ادامه تدریس به صورت برخط مطرح شد (رضایی، ۱۳۹۹).

آموزش مجازی یکی از تدابیری بود که با توجه به شرایط موجود و شکستن زنجیره انتقال به کار گرفته شد و مزایا و معایبی برای نظام آموزشی و خانواده‌ها داشت (مصیبی اردکانی و همکاران، ۱۴۰۰). آموزش الکترونیکی نه تنها انتقال اطلاعات جدید را تسهیل می‌کند، بلکه موجب ارتقاء سطح دانش، ایجاد فرصت‌های برابر برای یادگیری همه افراد و ارتقاء کیفیت آموزش می‌شود (اصغری و همکاران، ۱۳۹۱). دروس دیجیتال که با استفاده از روش‌ها یا مدل‌های آموزشی خوب طراحی شده‌اند، می‌توانند تأثیر مثبتی بر فراگیران داشته باشند (رضایی، ۱۳۹۹). در آموزش الکترونیکی، عملکرد یادگیرنده را می‌توان به صورت اتوماتیک

پیگیری کرد (Kerans, 2012)؛ به نقل از رضایی، (۱۳۹۹) و زمان و هزینه مسافرت برای دانشجویان کاهش می‌یابد (کرانس، ۲۰۱۲؛ به نقل از Bora & Ahmed, 2013)؛ البته آموزش الکترونیکی از نقاط ضعف مهمی نیز رنج می‌برد (محسنی زنوزی، ۱۳۸۸). به عنوان مثال موفقیت آموزش در این روش، بستگی به توانایی یادگیرندگان در استفاده از رایانه دارد. همه فراگیران به رایانه مناسب و اینترنت مناسب دسترسی ندارند، فراگیران به سطوح بالاتری از توجه و انگیزه نیاز دارند و اندازه‌گیری سطح توجه فراگیران و حصول اطمینان از کیفیت آن دشوار است. سرعت پایین اینترنت و هزینه‌های بالای آن، کاربران را دچار مشکل می‌کند (رضایی، ۱۳۹۹). درس‌های عملی با سامانه‌های مجازی به خوبی قابل آموزش نمی‌باشند (عطنا، ۱۳۹۹)؛ چون از یک سو به دلیل عدم وجود ارتباط چهره به چهره، دانش‌آموز از مزایای حضور در محیط علمی محروم است (Feizi & Rahmani, 2003) و از دیگر سو، لودینگ و همکاران (Ludwig et al (2003) نیز نبود تعامل و برنامه خدمات پشتیبانی برای یادگیرنده را جزء موانع و مشکلات برمی‌شمارند که احساس انزوا، فقدان خودتنظیمی و کاهش انگیزه را در پی دارد.

آموزش و یادگیری به طور کلی عناصر و مؤلفه‌هایی دارد که آموزش مجازی نیز به تبع آن دارای این عناصر است که از نظر صاحب‌نظران مختلف تعداد این عناصر متفاوت است. مثلاً تایلر (Tyler, 1949) برای برنامه درسی چهار عنصر «هدف، تجربه‌های یادگیری، سازماندهی تجارب و ارزشیابی» را در نظر می‌گیرد. کلاین (Klein, 1989) نُه عنصر «هدف، محتوا، مواد و منابع، فعالیت‌های یادگیری، راهبردهای تدریس، ارزشیابی، گروه‌بندی، زمان و فضا» را به عنوان عناصر برنامه درسی معرفی می‌کند و در برخی منابع، عناصر «هدف، محتوا، مواد آموزشی، راهبردهای یاددهی-یادگیری، ارزشیابی، زمان و فضا» که متخصصین برنامه درسی بر سر آن‌ها توافق دارند، بیان شده است (ملکی، ۱۳۹۷). در بین تمامی عناصر برشمرده شده، ارزشیابی در برنامه‌های درسی الکترونیکی از اهمیت بالایی برخوردار است؛ چرا که نتیجه و ماحصل فرایند آموزش، منوط به ارزشیابی صحیح و اصولی است. ارزشیابی برنامه درسی به فرایند تعیین اهمیت و ارزش برنامه درسی اشاره دارد (Bharvad, 2010)؛ به نقل از معروفی، یوسف‌زاده و میرزایی‌فر، (۱۳۹۷).

آموزش و یادگیری به طور کلی عناصر و مؤلفه‌هایی دارد که آموزش مجازی نیز به تبع آن دارای این عناصر است که عبارتند از: یادگیرنده، شاگرد، یاددهنده، معلم، برنامه، محتوا و ارزشیابی. در بین تمامی عناصر برشمرده شده، ارزشیابی در برنامه‌های درسی الکترونیکی از اهمیت بالایی برخوردار است؛ چرا که نتیجه و ماحصل فرایند آموزش، منوط به ارزشیابی صحیح و اصولی است. یکی از حوزه‌های مهم در برنامه درسی، ارزشیابی است. ارزشیابی برنامه به گردآوری اطلاعات برای تصمیم‌گیران با هدف تعیین شایستگی و ارزش برنامه (بارود، ۲۰۱۰؛ به نقل از معروفی و همکاران، ۱۳۹۷)، بهبود کیفیت برنامه درسی (Stufflebeam & Shinkfield, 2007؛ به نقل از معروفی و همکاران، ۱۳۹۷) و قضاوت درباره‌ی کیفیت فعالیت یک موسسه یا یک برنامه (Vlasceanu, 2004؛ به نقل از معروفی و همکاران، ۱۳۹۷) معطوف است.

اهمیت و ارزش در گرو کیفیت ابعاد، متغیرها و مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده آن است، ارزشیابی نظام برنامه‌ریزی درسی می‌تواند بر طراحی، اجرا یا پیامدهای برنامه تأکید کند؛ خاستگاه آن در سطح ملی یا محلی باشد؛ معرف رویکردهای مختلف فلسفی راجع به آموزش و طیف متنوعی از شیوه‌های کاملاً منطقی و عینی یا رویکردهای کاملاً ذهنی و تفسیری پیروی کند (Schonmaker, 2010؛ به نقل از عزیزی و همکاران، ۱۳۹۹).

بدیهی است که هر نظام آموزشی جهت کارآمدی و تحقق هدف‌هایش، نیازمند ارزیابی برنامه‌های درسی است (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۹). با ارزشیابی برنامه درسی است که معلوم می‌شود هر یک از عناصر برنامه با توجه به شرایط یادگیرنده و امکانات و محدودیت‌های دیگر تا چه حد تناسب و قابلیت اجرا داشته است (ربیحی، محبی، حاجی خواجهلو، ۲۰۱۰؛ به نقل از خادمی و همکاران، ۱۳۹۳؛ به نقل از هاشمی و همکاران، ۱۳۹۹) ارزشیابی بخشی از فرایند یادگیری است که جریان آموزش و یادگیری را به یکدیگر پیوند می‌دهد، در این نگاه، ارزشیابی با هدف کمک به بهبود فرایند یادگیری، ابلاغ برنامه درسی و تقویت شیوه‌های تدریس به کار گرفته می‌شود. فناوری‌های جدید به همان اندازه که به بهبود یادگیری کمک می‌کنند، قادراند فرایند ارزشیابی را به سمت واقعی و اصیل شدن سوق دهند؛ با این وجود در کنار مزیت‌های ارزشیابی در محیط‌های مجازی با توجه به ویژگی‌ها و امکانات موجود در محیط‌های یادگیری مجازی، شیوه‌های متنوعی از تقلب و سرقت ادبی وجود دارند که اعتبار این گونه ارزشیابی‌ها را خدشه‌دار می‌سازند. ارزشیابی الکترونیکی نیاز به زیرساخت‌هایی دارد و نیاز به فرهنگ خاص خود که دانش‌آموزان، معلم،

مدیر و والدین و حتی پژوهشگران در آن فرهنگ فعالیت کنند و تلقی آن‌ها از ارزشیابی کسب نمره نباشد؛ بلکه باید ارزشیابی را وسیله‌ای بدانند که نقاط قوت و ضعف عملکرد یاددهی و یادگیری دانش‌آموز و معلم را منعکس کند که بر اساس آن نسبت به بهبود عملکرد اقدام کنند (شیخی و کدخدایی، ۱۳۹۹). باید این مطلب را در نظر داشت که برای توسعه و پیشرفت کیفیت در این نوع آموزش، کشور باید زیرساخت‌های لازم از جمله توزیع شبکه سراسری اینترنت، افزایش پهنای باند، سرعت اینترنت و همچنین ایجاد نرم افزارهای آموزشی تعامل محور و استفاده از تجارب کسب‌شده در زمان قرنطینه را در نظر بگیرد تا حتی بعد از پایان شیوع کرونا، آموزش مجازی در کنار آموزش حضوری به تداوم خود باقی بماند. برای مثال، در حوزه آموزش پزشکی از روش‌های شبیه‌سازهای برخط (online) در زمینه پزشکی، ترویج بیمارستان‌های مجازی و پزشکی از راه دور، ارائه مورد‌های مجازی و همچنین برگزاری آزمون‌های برخط است که سبب ترویج آموزش مجاز شده‌اند (Mian & Khan, 2020, Ghafouri & Hasankhani. 2015 & Ahmed et al. 2020). به تعدادی از پژوهش‌هایی که پیش از این پژوهش در پی تبیین چالش‌های پیش‌روی ارزشیابی آموزشی در فضای مجازی صورت گرفته‌اند، در زیر اشاره می‌شود:

پژوهش‌های داخلی:

بهرامی و تمرزاده صوفیانی (۱۴۰۰) در مقاله خود به «چالش‌های ارزشیابی در دوره‌های آموزش الکترونیک» پرداختند. هدف اصلی این پژوهش بیان چالش‌های ارزشیابی و ارائه راه‌حلی برای بهبود آن‌ها بود. یکی از چالش‌های ارزیابی آموزش دوره‌های الکترونیکی دانش‌اندک یا کم‌تجربگی دانش‌آموزان و معلمان با فناوری (رایانه) یا فرایند ارزیابی برخط می‌باشد. راهکار پیشنهادی برای حل این چالش، آموزش معلمان و دانش‌آموزان است. یکی دیگر از مشکلات و چالش‌های ارزشیابی الکترونیکی، بحث دسترسی به کامپیوتر و اینترنت یا توسعه زیرساخت‌های فنی ضعیف، به ویژه در کشورهای فقیر می‌باشد. به عنوان راه‌حل این مشکل دولت و گاهاً دانشگاه‌ها و غیره باید تجهیزات کامل و دسترسی به اینترنت را برای همگان فراهم کنند. چالش دیگری که وجود دارد این است که ارزیابی پروژه گروهی کار دشواری است. راه‌حل پیشنهادی پژوهشگران این پژوهش، برای برطرف ساختن این چالش دشوار استفاده از SPARK (Self Peer Assessment Resource Reset) به

عنوان یک پروژه متن باز دانشگاهی است که برای حمایت از ارزیابی کار گروهی موثر طراحی شده است که در بسیاری از دانشگاه‌ها در زمینه‌های مختلف استفاده شده است.

عباس‌زاده، سلیمانی شکور و صفری (۱۴۰۰) در پژوهشی دیگر با عنوان «تحلیل و بررسی چالش‌ها و راهکارهای آموزش و ارزشیابی مجازی در دوران همه‌گیری کرونا در دوره ابتدایی» به بررسی تغییر فاز آموزش و پرورش کشور از فضای حقیقی به فضای مجازی مزایا و پیشرفت‌های آموزشی، چالش و بحران‌های مهم ارزشیابی‌های مجازی می‌پردازد. با توجه به چالش‌های ارزشیابی روش‌های نوین ارزشیابی مجازی با استفاده از روش ارزیابی و همچنین انواع روش‌های ارزشیابی متنوع همچون روش شفاهی، انجام فعالیت‌های پروژه‌ای و تحقیقاتی، روش تلفیقی و غیره را برای راهکار این چالش در نظر گرفته‌اند.

یافته‌های پژوهش هاشمی و همکاران (۱۳۹۹) با عنوان «تبیین چالش‌های ارزشیابی در برنامه درسی الکترونیکی در دوره کرونا» بیانگر آن است که ارزشیابی در برنامه درسی الکترونیکی دارای چالش‌هایی است که عبارت‌اند از: چالش عدم نظارت، چالش تقلب، چالش ناهمزمان بودن آزمون‌ها، چالش واقعی نبودن نتایج، چالش عدم تشخیص نقش والدین از سوی معلمان، چالش زمان‌بر بودن، چالش عدم مشارکت و چالش عدم حضور به موقع.

همچنین شیخی و کدخدایی (۱۳۹۹) در پژوهش خود به «تحلیل و بررسی ارزشیابی مجازی از دیدگاه دبیران ریاضی متوسطه ۱ و ۲ اصفهان» پرداختند. به عقیده آن‌ها بزرگ‌ترین دغدغه نظام‌های آموزشی در مورد ارزشیابی در فضای مجازی بروز رفتارهای غیر اخلاقی از جمله استفاده از مواد و منابع آموزش به هنگام آزمون و غیره است. از دیگر چالش‌های ارزشیابی الکترونیکی، نیاز به زیرساخت‌ها و عدم رعایت فرهنگ خاص در استفاده از فناوری‌های نوین در آموزش مجازی است. تا زمانی که فرهنگ استفاده از این ابزارها در جامعه گسترش نیابد این مشکلات وجود دارد و ممکن است بخاطر نمره کسی به جای دانش‌آموز پاسخ سوالات را بدهد و به جای گزارش واقعی، نمایش یادگیری بدهند. پیشنهاد می‌شود جهت برقراری عدالت و اخلاق در فضای آزمون‌های مجازی، سیاست‌گذاران با تصویب قانونی، حمایت‌هایی برای اجرای صحیح آن‌ها فراهم آورند. همچنین رفتار اخلاقی و مراقبتی والدین و اعضای خانواده در جهت برگزاری سلامت آموزش‌ها و آزمون‌های مجازی بسیار تأثیرگذار است. ضمن اینکه مشخص ساختن نقش خطیر و حساس اولیا، یک رسالت فرهنگی است که بر دوش رسانه‌ها و جامعه آموزشی و سایر نهادهای علمی، فرهنگی و غیره سنگینی می‌نماید. معلمان و والدین از طریق راهبردهایی می‌توانند پیشرفت دانش‌آموزان را

مورد پایش قرار دهند، از جمله؛ تدوین برنامه آموزش انفرادی برای دانش‌آموز و ارزشیابی عملکرد آن‌ها در منزل، ارسال تکالیف و نمونه‌های فعالیت در منزل از طریق پست الکترونیک و اختصاص زمان مناسب و ثبت فعالیت‌های یادگیرنده در پوشه‌کار.

یافته‌های پژوهش روشنی علی بنه سی، فتحی واجارگاه و خراسانی (۱۳۹۸) با عنوان «چالش‌های کیفیت ارزشیابی برنامه درسی دوره آموزش مجازی (مورد مطالعه: دانشگاه شهید بهشتی)» حاکی از آن است که ارزشیابی برنامه درسی آموزش الکترونیکی با چالش‌هایی در ابعاد مختلف روبرو است که عبارت‌اند از:

الف) بعد مدیریتی-اجرایی: به طور کلی در مورد این بعد مشکلات و موانع ارزشیابی برنامه درسی، شامل نبود برنامه مشخص برای ارزشیابی، استفاده نکردن از متخصصان خارجی برای انجام درست ارزشیابی، اختصاص ندادن بودجه کافی به امر ارزشیابی، بی‌توجهی به نتایج ارزشیابی و دانش کم استادان در زمینه ارزشیابی می‌باشد.

ب) بعد تعریفی-حرفه‌ای: چالش‌های ارزشیابی در این بعد شامل مشخص نبودن معنای برنامه درسی و ارزشیابی برنامه درسی، منحصر شدن ارزشیابی برنامه درسی به نتایج آزمون‌های پیشرفت تحصیلی، تقلیل موضوع ارزشیابی برنامه درسی به عملکرد دانشجویان و شواهد ناکافی برای پیش‌گویی نتایج ارزیابی می‌شود.

پ) بعد ارزیابی فراگیر: در ارزشیابی برنامه درسی آموزش الکترونیک با چالش مواجه نیست؛ به این معنا که ارزشیابی آموزش الکترونیکی در این بعد متوسط و بالاتر ارزیابی شده است. در پایان این پژوهش، محققان بیان می‌دارند که توجه به آموزش الکترونیکی در توسعه کمی و کیفی آموزش امری ضروری است؛ زیرا پتانسیل این پدیده نو می‌تواند در دستیابی به اهداف سیاست‌گذاری‌های مرتبط با گسترش و توسعه علوم، نظام‌های آموزشی را یاری کند.

پژوهش‌های خارجی:

کارین، دزری و لیزبث (Liesbeth & Karin, Desirée, 2017) در پژوهش خود به بررسی «کیفیت سنجش (ارزیابی) در آموزش‌های دانشگاهی: یک بازبینی پژوهشی یکپارچه» پرداخته‌اند و بیان می‌دارند در آموزش دانشگاهی، کیفیت سنجش در مراتب پایین‌تر مشکلی است که پیامدهای مهمی برای دانشجویان، معلمان، دولت و جامعه دارد. عدم وجود مفهوم‌سازی آشکار و بنیادی کیفیت سنجش می‌تواند باعث مشکلاتی در تضمین کیفیت سنجش شود؛ بنابراین، هدف این مطالعه مفهوم‌سازی کیفیت سنجش در آموزش دانشگاهی

با فراهم کردن بازبینی کلی معیارهای کیفیت سنجش، اثرات آن‌ها، ارزیابی معیارهای کیفیت سنجش و منظرهایی است که باید هنگام ارزیابی کیفیت سنجش در نظر گرفته شوند. لامنت و همکاران (Lamont et al, 2017) در پژوهشی به بررسی «روش‌های نوآورانه در ارزیابی: کاربرد تحلیل کلاس‌های بالقوه جهت سنجش چگونگی به کارگیری نوآوری‌های آموزشی توسط معلمان» پرداخته‌اند و عنوان می‌کنند روش‌های سنتی ارزیابی جهت پاسخ به سوالات کلیدی که غالباً مورد توجه ارزیابی‌کنندگان فرآیند است، مانند ناهمگونی شیوه‌های اتخاذ برنامه‌های جدید توسط افراد، از نظر توانایی محدود می‌باشند. موریلو و هیدالگو (Murillo & Hidalgo, 2017) در پژوهشی به بررسی «تفکرات دانش‌آموزان درباره سنجش منصفانه یادگیری‌شان؛ مطالعات ارزیابی آموزشی» پرداخته‌اند. هدف این مطالعه آگاهی از تفکرات دانش‌آموزان ابتدایی و دبیرستان درباره این موضوع است که چه چیزی سنجش منصفانه را ایجاد می‌کند. جهت دستیابی به این هدف یک مطالعه پدیدشناسی با ۳۲ دانش‌آموز انجام شد. در مفهومی گسترده، نتایج نشان می‌دهند که دو نوع تفکر وجود دارد. از یک سو، تفکری از سنجش منصفانه که مرتبط با برابری، شفاف‌سازی، عینیت و ارزیابی محتوای کلاس است؛ یعنی مفهوم برابری از سنجش منصفانه. از سوی دیگر، تفکراتی که مرتبط با ایده‌هایی مانند تطبیق، گوناگونی آزمون‌ها و سنجش کیفی و حتی بررسی تلاش‌ها و نگرش‌های دانش‌آموزان است که مفهومی از سنجش منصفانه مرتبط با برابری را تعریف می‌کند. این مفاهیم به ترتیب مرتبط با مفاهیمی از عدالت حقوقی و عدالت اجتماعی هستند و آن‌ها در تضاد با ماهیت ارزیابی‌های بیرونی هستند که به تازگی انجام شده‌اند.

فیگوریدو، لیت و فرناندس (Figueiredo, Leite & Fernandes, 2016) در پژوهشی به بررسی «برنامه آموزشی در چارچوب ارزیابی خارجی مدارس در کشورهای پرتغال و انگلستان» پرداخته‌اند و بیان می‌دارند برنامه آموزشی هدف مطالبه‌های اجتماعی و سیاسی بخاطر نقش اصلی‌اش در تعلیمات مدرسه می‌باشد و همچنین آن چیزی که آموزش و پرورش در طی قرن بیستم اتفاق افتاده است را تغییر داده است. این تغییرات شامل خودمختاری و استقلال داخلی که در مدارس و معلمان داده شده و همچنین پایه‌گذاری یک سری استانداردهای آموزشی می‌باشد. بسیاری از مدارس این دو کشور پروسه‌های ارزیابی خارجی مدارس را با هدف بهبود و پیشرفت آموزش مدارس و برنامه آموزشی‌شان اجرایی کرده‌اند.

شیوع کرونا ضمن تشدید مشکلات و شکاف‌های نظام تعلیم و تربیت، بسیاری از معضلات و چالش‌های سیستم آموزش مجازی را به رخ کشید. با تمام مزایا و فرصت‌هایی که آموزش‌های مجازی برای تسهیل محیط یادگیری برای یادگیرندگان به ارمغان آورده است، این نوع آموزش‌ها و به تبع آن اجرای برنامه درسی الکترونیکی در کشور ما با چالش‌های عمده‌ای روبرو است. یکی از این شکاف‌ها و مشکلات در زمینه ارزشیابی به عنوان یکی از عناصر حوزه آموزش بود؛ در همین راستا، این پژوهش با توجه به تبیین چالش‌ها در عنصر ارزشیابی، در پی واکاوی تجارب زیسته معلمان ابتدایی شهر بهبهان از چالش‌های ارزشیابی آموزشی دانش‌آموزان در دوران کرونا و ارائه راهکارهایی جهت بهبود یا رفع این چالش‌ها، نگارش و تدوین شده است.

۲. اهداف و سوالات پژوهش

هدف اصلی پژوهش حاضر، تبیین چالش‌های ارزشیابی آموزشی در آموزش الکترونیکی در دوران کرونا بر اساس تجربیات زیسته معلمان ابتدایی شهر بهبهان است؛ لذا سوال اساسی مطالعه پیش‌رو این است که چالش‌های ارزشیابی آموزشی در فرآیند یاددهی-یادگیری برنامه درسی مجازی در دوران کرونا از منظر معلمان ابتدایی شهر بهبهان کدام‌اند؟

۳. روش پژوهش

در این پژوهش کیفی، از روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و پیمایشی استفاده شده است. ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و جامعه آماری این پژوهش، معلمان فعال دوره ابتدایی شهر بهبهان در آموزش‌های مجازی سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ است. برای نمونه‌گیری از شیوه تصادفی استفاده شده است. بدین صورت که ابتدا به تحلیل چالش‌های پیش‌روی ارزشیابی آموزشی پرداخته شد؛ سپس برای اعتباریابی داده‌ها از روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. مصاحبه نیمه‌ساختاریافته یکی از معمول‌ترین انواع مصاحبه است که در تحقیقات کیفی اجتماعی مورد استفاده واقع می‌شود. این مصاحبه بین دو حد نهایی ساختاریافته و بدون ساختار قرار می‌گیرد که گاهی به آن مصاحبه عمیق می‌گویند که در آن از تمام پاسخگوها سوالات مشابه‌ای پرسیده می‌شود، اما آن‌ها آزادند که پاسخ‌های خود را به هر طریقی که مایلند، ارائه دهند؛ در این مورد مسئولیت رمزگردانی و طبقه‌بندی پاسخ‌های آن‌ها بر عهده پژوهشگر است. فرآیند مصاحبه تا جایی ادامه یافت که به اشباع نظری دست یافته شد. اشباع نظری (Theoretical Saturation)، نقطه‌ای در تحقیقات

کیفی است که نشان‌دهنده کیفیت داده‌های گردآوری شده جهت تحلیل و ارائه گزارش نهایی است (دلاور، ۱۳۹۹). بر همین اساس پژوهشگران به مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته با تعدادی از معلمان فعال شهر بهبهان در آموزش‌های مجازی پرداختند و پس از مصاحبه با ۱۴ نفر از ایشان، نتایج به اشباع نظری منجر شد. برای پیشگیری از اشباع نظری کاذب، پژوهشگران چند اقدام انجام دادند: ۱. حساسیت نظری افزایش پیدا کرد. ۲. فرایند نمونه‌گیری تدریجی شد و ۳. تنوع‌بخشی به افراد مصاحبه‌شونده لحاظ گردید.

در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از الگوی پدیدارشناسی (Phenomenology) اسمیت (Smith) استفاده شد که شامل: تولید داده‌ها، تجزیه و تحلیل داده‌ها و تلفیق موردها است (Labrague et al, 2017). در روش پدیدارشناسی، تعداد نمونه بین ۵ تا ۲۵ نفر می‌باشد (Takahashi, 2018)؛ در این مطالعه نیز پس از مصاحبه با ۱۴ نفر معلم (۷ نفر معلم مرد و ۷ نفر معلم زن)، داده‌ها به اشباع رسیدند. در این پژوهش مصاحبه‌ها پس از ضبط (با رعایت موارد اخلاقی و اجازه از مصاحبه‌شوندگان و دادن دوباره بازخورد مصاحبه آن‌ها) به نوشتار تبدیل شد و محققین به بازخوانی مکرر متن هریک از مصاحبه‌ها پرداخته و سپس مضمون‌های اصلی و فرعی تعیین و نام‌گذاری شدند؛ به طوری که ابتدا ... مضمون اصلی و ... مضمون فرعی به دست آمد. پس از آن محققین با مقایسه و لحاظ کردن تفاوت‌ها و شباهت‌های مضمون‌های فرعی، مضمون‌های کلی‌تر را استخراج کرد. برای هر یک از مصاحبه‌ها، یک جدول خلاصه‌سازی تدوین شد و در نهایت از طریق تلفیق، ۵ مضمون اصلی استخراج گردید. جهت دستیابی به اعتبار سوالات مصاحبه، از نظرات اساتید و برای حصول اطمینان از قابلیت اطمینان داده‌های پژوهش از روش مطالعه مکرر، مقایسه داده‌ها، خلاصه‌سازی و دسته‌بندی اطلاعات، بدون اینکه در داده‌ها تغییرات ایجاد شود، استفاده شد. جهت تایید صحت علمی و استحکام داده‌های پژوهش از قابلیت تایید، قابلیت اعتبار و قابلیت اعتماد استفاده شد. از طریق مقایسه با پیشینه تحقیق، نظارت، مداوم بر پژوهش از ابتدا تا انتها، استفاده از نمونه کافی و مناسب و ادامه مصاحبه‌ها تا رسیدن به نقطه اشباع سعی شد تا قابلیت تایید حاصل شود. علاوه بر قابلیت اعتبار با تحلیل کدگذاری داده‌ها توسط محقق دیگر، مقایسه نتایج آن با تحلیل محققین این پژوهش، در نهایت با دادن نتایج تحلیل مصاحبه‌شوندگان و اخذ نظرات نهایی آن‌ها حاصل شد. با توجه به اینکه در تحقیق کیفی، خود محققین به عنوان ابزار تحقیق محسوب می‌شود؛ لذا قابلیت اعتماد تحقیق به توانایی و تلاش ما وابسته است؛ به همین جهت، یک فرایند کامل طراحی

شد تا اطمینان حاصل شود که از هرگونه سوگیری پرهیز شده و تجارب آشکار مصاحبه‌شوندگان با پیش‌فرض‌ها و دانسته‌های قبلی محققین آلوده نشده است. در این تحقیق در مورد رعایت اخلاق پژوهش به مشارکت‌کنندگان در خصوص محرمانه ماندن نظرات آن‌ها و از بین بردن اطلاعات، بعد از پایان پژوهش، اطمینان کامل داده شد.

۴. یافته‌های پژوهش

۴-۱. چالش‌های ارزشیابی برنامه درسی از منظر صاحب‌نظران و پژوهشگران
خدمی، امیری و ناظم‌عاشورا (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «فرصت‌ها، چالش‌ها و راهکارهای بهبود کیفیت سنجش و ارزشیابی از یادگیری در آموزش عالی در دوران کرونا» مهم‌ترین شیوه‌های ارزشیابی و چالش‌های پیش‌روی آن‌ها را در دوران شیوع ویروس کرونا (آموزش غیر حضوری در بستر سامانه‌های مجازی) را اینگونه طبقه‌بندی کرده‌اند: ۱. چالش‌های روش «امتحان کتبی مجازی از طریق فرم‌های گوگل، ادوبی کانکت و ...» عبارت‌اند از: امکان تقلب و ارسال پاسخ‌ها از طریق شبکه‌های مجازی برای یک یا چند نفر از دوستان و حتی کل کلاس، عدم امکان رصد پاسخگو، قطع شدن اینترنت، برق و ... در زمان برگزاری امتحان و عدم ارسال به موقع پاسخ و غیره. ۲. چالش‌های روش «امتحان شفاهی مجازی (مصاحبه)» عبارت‌اند از: زمان‌بر بودن، توزیع ناعادلانه پرسش‌ها میان دانش‌آموزان، ضعف اینترنت و اختلال در کیفیت صدا و تصویر، هزینه‌های مربوط به اینترنت و غیره. ۳. چالش‌های روش «پرسش و پاسخ شفاهی در حین تدریس» عبارت‌اند از: زمان‌بر بودن به‌خصوص برای کلاس‌های پر جمعیت، ضعف اینترنت و اختلال در کیفیت صدا و تصویر، فرصت اندک برای پاسخگویی، ضعف عینیت، اعتبار و پایایی، اثر هاله‌ای و غیره. ۴. چالش‌های روش «ارائه‌های کلاسی در بستر سامانه‌های مجازی» عبارت‌اند از: زمان‌بر بودن به‌خصوص برای کلاس‌های پر جمعیت، ضعف اینترنت و اختلال در کیفیت صدا، تصویر و ...، عدم کاربرد برای همه دروس، عدم ارتباط چهره به چهره، وابستگی بیش از حد به تکنولوژی و اینترنت و غیره. ۵. چالش‌های روش «کار پوشه الکترونیکی (مجموعه تکالیف ترم شامل کار عملی، حل تمرین، مقاله و ...)» عبارت‌اند از: امکان تقلب و کپی از تکالیف سایر دوستان، عدم امکان رصد پاسخگو، زمان‌بر بودن به‌خصوص برای کلاس‌های پر جمعیت و نیاز به صرف زمان زیاد توسط استاد برای مطالعه و بازخورد به دانشجویان و غیره.

در پژوهشی در خصوص «چالش‌های آموزش مجازی» پرهیزی، زمانی و عاصمی (۱۳۹۳) به دسته‌بندی موارد مخل در آموزش مجازی پرداخته‌اند و آن‌ها را در سه دسته تقسیم‌بندی کرده‌اند: دسته اول مشکلات فنی است که در آن به ضعف در زیرساخت‌ها و نبود ارتباط چهره به چهره بین مدرس و یادگیرنده و کاهش امنیت در اطلاعات اشاره شده است. دسته دوم مشکلات مهارتی و عدم تطابق مدرسان با آموزش برخط می‌باشد که عدم آشنایی با محیط مجازی و ساختار آن، دشواری ارزیابی کیفیت یادگیری دانشجویان، عدم تناسب شیوه ارزشیابی با ارائه دوره، پایین بودن سواد اطلاعاتی و رایانه‌ای فراگیران و مقاومت مدرسان برای ورود به عصر فناوری و تغییر شیوه‌های ارزیابی سنتی و در نهایت افزایش حجم کاری مدرسان را شامل می‌شود و دسته سوم، مشکلاتی که درباره مسائل اخلاقی بیان شده‌اند که آن را از مهم‌ترین مسائل پیش‌روی مدرسان دوره‌های مجازی دانسته‌اند.

در مطالعه‌ای که با عنوان «چالش‌های توسعه آموزش الکترونیکی در علوم پزشکی از دیدگاه اعضای هیئت علمی» توسط اصغری و همکاران (۱۳۹۱) صورت پذیرفت، محققین نشان دادند:

الف) اساتید وقت کافی جهت تدوین و ارزیابی مواد آموزش الکترونیکی به دلیل بالا بودن حجم کاری را ندارد و از طرفی معتقد به کمبود ارتباط و تعامل با کارکنان حیطه فناوری اطلاعات هستند؛ بنابراین باید برنامه‌ریزی مناسبی توسط دانشگاه‌ها جهت بسترسازی و ایجاد زمان کافی برای اساتید جهت پرداختن به این مقوله مهم اتخاذ شود و همچنین افزایش ارتباط اساتید با کارشناسان فناوری آموزشی و افراد متخصص در حوزه‌های تخصصی مثل طراحان آموزشی، ویراستاران، طراحان گرافیک، کارگردانان و کتابداران و ... به هدایت و موثر استادان در این زمینه کمک شایانی می‌کند و مشکلات این نوع آموزش و در حوزه اداری مرتفع می‌سازد.

ب) از سوی دیگر عدم وجود مهارت و اطلاعات کافی برای طراحی دروس، تدوین ارائه و مدیریت اطلاعات و همچنین کیفیت ضعیف بسته‌های آموزشی مبتنی بر آموزش الکترونیکی به عنوان مهم‌ترین مشکل در حوزه یادگیری مطرح شد. همچنین در این پژوهش در یادگیری الکترونیکی، مشکل عدم وجود فناوری مناسب در دانشگاه مطرح شد که این امر یا به دلیل عدم هم‌خوانی شبکه مخابراتی کشور با استانداردهای روز دنیا یا به دلیل عدم استفاده دانشگاه از پتانسیل موجود و حداکثر پهنای باند می‌باشد که در هر دو مورد باید به زیرساخت‌ها توجه شود؛ البته با تجهیز بیشتر دانشگاه‌ها به زیرساخت‌های لازم، می‌توان

تحویلی در دانشگاه‌های کشور ایجاد کرد؛ زیرا سفره سرمایه‌گذاری مطرح نیست، بلکه توانمندسازی اساتید و دانشجویان و همچنین کارآمدی سازمانی سیستم پشتیبان برای رسیدن به مهارت‌های خود یعنی رهبری در یادگیری مهم است.

پ) در حوزه دیگر یافته‌های این پژوهش نشان داد که هزینه‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری آموزش الکترونیکی و به روز نگه داشتن تکنولوژی آن‌ها یک مشکل جدی تلقی می‌شود؛ البته هیچ کشوری در حالی که می‌تواند افراد کارآمدی را از طریق آموزش‌های غیرحضوری تربیت کند، به دلیل کاهش هزینه‌ها از تعلیم مناسب آن‌ها صرف‌نظر نمی‌کند؛ زیرا این دانشجویان پس از فراغت از تحصیل می‌توانند در ابعاد مختلف بازدهی چند برابری داشته باشند.

ت) یافته‌های پژوهش در حیطه اجتماعی و همکاری حاکی از مشکل کاهش رقابت بین دانشجویان اثرات منفی آن بر میزان پیشرفت تحصیلی و رشد شخصیتی دانشجویان و عدم استفاده دانشجویان از رفتار و شیوه عمل اساسی در آموزش الکترونیکی است.

ث) یافته‌های پژوهشگران این مطالعه در حوزه روان‌شناختی و فرهنگی نشان از عدم ایجاد انگیزه در اساتید برای پذیرش آموزش الکترونیکی است که به نظر می‌رسد ناشی از عدم فرهنگ‌سازی مناسب و عدم تغییر نگرش سنتی به مسئله آموزش می‌باشد.

از جمله چالش‌هایی که توسط دیگر نویسندگان پیرامون ارزشیابی در برنامه درسی الکترونیکی آمده است، عبارت‌اند از:

افزایش احتمال ابتلا به کرونا، افزایش هزینه‌ها برای مردم، دولت و حکومت، افزایش نارضایتی اجتماعی، افزایش بی‌اعتمادی به عملکرد دانشگاه‌ها، افزایش انتقاد از عملکرد دانشگاه‌ها و غیره.

بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران و پژوهشگران پیرامون چالش‌های ارزشیابی برنامه درسی به صورت مجازی، دسته‌بندی آن‌ها در جدول شماره ۱ صورت گرفته است:

جدول شماره ۱: واکاوی مضامین اصلی و فرعی چالش‌های ارزشیابی برنامه درسی از منظر صاحب‌نظران و پژوهشگران

ردیف	مضمون اصلی	مضامین فرعی
۱	ساختاری و فنی (فناورانه)	<ul style="list-style-type: none"> - محدودیت نرم‌افزارهای آموزشی جهت انجام ارزشیابی - پایین بودن پهنای باند اینترنت به خصوص در مناطق روستایی و محروم - عدم دسترسی دانش‌آموزان به تلقن همراه و فناوری‌های آموزشی به خصوص در مناطق روستایی و محروم

ردیف	مضمون اصلی	مضامین فرعی
۲	محتوایی و کیفی آموزش (پداگوژیک)	پایین بودن سطح سواد دیجیتال مربیان تکیه بر نمره و واقعی نبودن نمرات محدودیت در انجام ارزشیابی در حیطه عاطفی و روانی-حرکتی محدودیت در انجام ارزشیابی در درس‌های تربیت بدنی، کار و فناوری و ... عدم وجود سازوکار مناسب برای انجام ارزشیابی‌های گروهی
۳	تربیتی و اخلاقی	تقلب دانش‌آموزان در ارزشیابی انجام فعالیت‌ها و پاسخ به ارزشیابی توسط والدین نبود نظارت آموزگاران، مشاوران، مدیر مدرسه و ... بر فعالیت‌های دانش‌آموزان
۴	سلامت روانی و جسمی	پایین بودن انگیزه دانش‌آموزان برای انجام فعالیت‌های آموزشی در قالب ارزشیابی تکوینی نبود رقابت در مقایسه با تدریس در فضای واقعی کلاس آسیب به سلامت جسمی دانش‌آموزان و مربیان در استفاده طولانی مدت از تلفن همراه
۵	فرهنگی و اجتماعی	پایین بودن سطح سواد دیجیتال والدین

۴-۲. راهکارهای بهبود یا رفع چالش‌های ارزشیابی برنامه درسی از منظر صاحب‌نظران و پژوهشگران

خادمی، امیری و ناظم‌عاشورا (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «فرصت‌ها، چالش‌ها و راهکارهای بهبود کیفیت سنجش و ارزشیابی از یادگیری در آموزش عالی در دوران کرونا» مهم‌ترین شیوه‌های ارزشیابی، چالش‌ها و راهکارهای بهبود کیفیت آن در دوران شیوع ویروس کرونا (آموزش غیر حضوری در بستر سامانه‌های مجازی) را اینگونه طبقه‌بندی کرده‌اند: ۱. راهکارهای رفع یا بهبود چالش‌های روش «امتحان کتبی مجازی از طریق فرم‌های گوگل (Google Forms)، ادوبی کانکت (Adobe Connect) و ...» عبارت‌اند از: در نظر گرفتن زمان اندک برای هر سوال و کاهش احتمال تقلب (ایجاد تنش و اضطراب، تبدیل شدن به آزمون سرعت، نه توانایی). ارائه هر سوال و سپس ارائه سوال بعدی پس از سپری شدن زمان پاسخ‌دهی به سوال قبل. استفاده از آزمونک‌ها در طول ترم و به دفعات زیاد (نیاز به صرف زمان و کوشش زیاد) و ارائه سوال‌های متفاوت به دانشجویان مختلف به منظور کاهش احتمال تقلب (ضریب دشواری سوال‌ها باید نزدیک به هم باشد). ۲. راهکارهای رفع یا بهبود چالش‌های روش «امتحان شفاهی مجازی (مصاحبه)» عبارت‌اند از: استادان از قبل بانک سوال مناسب طراحی نموده و از هر فراگیر سوال‌های متنوع با ضرایب دشواری مختلف

ساده، متوسط، دشوار) بپرسند. ثبت و ضبط پاسخ‌ها و استفاده از آن برای نمره‌دهی به پاسخ‌های دانشجویان و همچنین استفاده از آن برای پاسخگویی به انتقادات و اعتراض‌های احتمالی دانشجویان. دور از هر گونه اعمال نظر، اغراض شخصی، ارفاق و ... به پاسخ‌های دانشجویان امتیاز داده شود و استفاده از ارزشیابی تلفنی (تلفن ثابت و گوشی همراه) در صورت لزوم (قطع شدن اینترنت و ...) با خرید بسته‌های مکالمه کم‌هزینه. ۳. راهکارهای رفع یا بهبود چالش‌های روش «پرسش و پاسخ شفاهی در حین تدریس» عبارت‌اند از: استاد به تصادف اسم برخی دانشجویان را ذکر کند که به سوال پاسخ دهند یا مطالب گفته شده را به زبان خود توضیح دهند (در صورت وصل بودن صدا) یا از طریق چت برخط و در بستر مجازی بلافاصله ارسال کنند و استاد اسامی دانشجویان داوطلب و علاقه‌مند را که بلافاصله پس از سوال اعلام آمادگی می‌کنند را یادداشت نماید و در صورت عدم پاسخگویی سایرین از مشارکت آن‌ها استفاده کند. ۴. راهکارهای رفع یا بهبود چالش‌های روش «ارائه‌های کلاسی در بستر سامانه‌های مجازی» عبارت‌اند از: زمان ارائه هر دانشجو کوتاه باشد و ارائه‌ها مطابق با یک برنامه زمانی از پیش تعیین‌شده کنترل شود و صرفاً در موارد ضروری از جمله برای توضیح کارهای عملی، توضیح مراحل حل مساله، توضیح تکالیف جلسات قبل، ارائه پروپوزال، مقاله و ... ۵. راهکارهای رفع یا بهبود چالش‌های روش «کار پوشه الکترونیکی (مجموعه تکالیف ترم شامل کار عملی، حل تمرین، مقاله، و ...)» عبارت‌اند از: ارسال مطالب کارپوشه در هر جلسه و ارسال یکپارچه همه تکالیف ترم در پایان ترم برای استاد درس. مطالعه مطالب توسط استاد و ارائه بازخورد کتبی و شفاهی به دانشجویان در هر جلسه و در پایان ترم و استفاده از پرسش و پاسخ شفاهی به منظور حصول اطمینان از انجام تکالیف توسط شخص دانشجو.

بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران و پژوهشگران پیرامون راهکارهای بهبود یا رفع چالش‌های ارزشیابی برنامه درسی به صورت مجازی، دسته‌بندی آن‌ها در جدول شماره ۲ صورت گرفته است:

جدول شماره ۲: راهکارهای بهبود یا رفع چالش‌های ارزشیابی برنامه درسی از منظر صاحب‌نظران و پژوهشگران

ردیف	مضمون اصلی	راهکارها
۱	ساختاری و فنی (فناورانه)	- استفاده از ارزشیابی تلفنی (تلفن ثابت و گوشی همراه) در صورت لزوم (قطع شدن اینترنت و ...) با خرید بسته‌های مکالمه کم‌هزینه. - توسعه زیرساخت‌های فنی ضعیف و نامناسب

۲	محتوایی و کیفی آموزش (پداگوژیک)	<ul style="list-style-type: none"> - ثبت و ضبط پاسخ‌ها و استفاده از آن برای نمره‌دهی به پاسخ‌های دانش‌آموزان و همچنین استفاده از آن برای پاسخگویی به انتقادات و اعتراض‌های احتمالی. - استاد اسامی دانش‌آموزان داوطلب و علاقه‌مند را که بلافاصله پس از سوال اعلام آمادگی می‌کنند را یادداشت نماید و در صورت عدم پاسخگویی سایرین از مشارکت آن‌ها استفاده کند. - استفاده از روش‌هایی به جز ارزشیابی نهایی؛ روش‌هایی مانند تهیه کلیپ از نحوه پاسخ‌دهی دانش‌آموز به سوالات و یا حل کردن تمرینات در طول سال و ...
۳	تربیتی و اخلاقی	<ul style="list-style-type: none"> - در نظر گرفتن زمان اندک برای هر سوال و کاهش احتمال تقلب ارائه هر سوال و سپس ارائه سوال بعدی پس از سپری شدن زمان پاسخ‌دهی به سوال قبل - ارائه سوال‌های متفاوت به دانش‌آموزان مختلف. - دور از هر گونه اعمال نظر، اغراض شخصی، ارفاق و ... به پاسخ‌های دانش‌آموزان امتیاز داده شود.
۴	سلامت روانی و جسمی	<ul style="list-style-type: none"> - برگزاری جلسات توجیهی-آموزشی برای والدین و دانش‌آموزان
۵	فرهنگی و اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> - فرهنگ‌سازی نحوه صحیح استفاده از فضای مجازی - برگزاری کلاس‌های آموزشی جهت آموزش و توجیه والدین

۳-۴. چالش‌های ارزشیابی برنامه درسی از منظر معلمان ابتدایی شهر بهبهان

جدول شماره ۳. واکاوی مضامین اصلی و فرعی چالش‌های ارزشیابی برنامه درسی از منظر معلمان ابتدایی شهر بهبهان

ردیف	مضمون اصلی	مضامین فرعی
۱	ساختاری و فنی (فناورانه)	<ul style="list-style-type: none"> - فراهم نبودن بستر مناسب برای ارزشیابی رایگان نبودن زیرساخت‌ها و نرم‌افزارهای مناسب برای ارزشیابی فراهم نبودن پهنای باند اینترنت - پیچیدگی و کند بودن نرم‌افزار شاد - عدم بهره‌مندی عده‌ای از دانش‌آموزان از تلفن همراه به خصوص در مناطق روستایی و محروم - قطع برق در زمان آزمون
۲	محتوایی و کیفی آموزش (پداگوژیک)	<ul style="list-style-type: none"> - عدم مشارکت دانش‌آموزان در ارزشیابی‌های تکوینی - مناسب نبودن محتوای کتب درسی برای انجام آموزش و ارزشیابی مجازی - عدم آگاهی آموزگاران از نحوه استفاده از فضای مجازی مورد استفاده در تدریس و ارزشیابی - قابل اطمینان نبودن نتایج ارزشیابی مجازی و در نتیجه عدم امکان اطمینان از حصول یادگیری دانش‌آموز بواسطه کامل و جامع نبودن آزمون‌ها در فضای مجازی

ردیف	مضمون اصلی	مضامین فرعی
۳	تربیتی و اخلاقی	<ul style="list-style-type: none"> - تقلب کردن دانش‌آموزان (عدم امکان رصد دانش‌آموز؛ قابل اطمینان نبودن نتایج ارزشیابی مجازی و در نتیجه عدم امکان اطمینان از حصول یادگیری دانش‌آموز) - انجام تکالیف و ارزشیابی توسط والدین (رقابت ناسالم جهت کسب نمره یا دیده شدن دانش‌آموز بین هم‌کلاسی‌ها) - استفاده افراطی از تلفن همراه و اعتیاد به فضای مجازی - منتشر شدن فایل‌های صوتی و تصویری معلمان و دانش‌آموزان در فضای مجازی بدون اجازه ایشان - نگرانی والدین از استفاده نادرست فرزندان ایشان از فضای مجازی
۴	سلامت روانی و جسمی	<ul style="list-style-type: none"> - در خطر بودن سلامتی جسمانی و روحی معلمان و دانش‌آموزان در استفاده زیاد از تلفن‌های همراه و فناوری (بواسطه زمان‌بر بودن تصحیح آزمون‌ها) - وجود استرس و اضطراب در دانش‌آموزان به جهت مجازی بودن آزمون‌ها و ترس از عدم موفقیت در ارزشیابی‌های صورت گرفته
۵	فرهنگی و اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> - عدم آگاهی والدین از نحوه استفاده از فضای مجازی مورد استفاده در تدریس و ارزشیابی

۴-۴. راهکارهای بهبود یا رفع چالش‌های ارزشیابی برنامه درسی از منظر معلمان ابتدایی شهر بهبهان

جدول شماره ۴: راهکارهای بهبود یا رفع چالش‌های ارزشیابی برنامه درسی از منظر معلمان ابتدایی شهر بهبهان

ردیف	مضمون اصلی	راهکارها
۱	ساختاری و فنی (فناورانه)	<ul style="list-style-type: none"> - بهبود نارسایی‌ها و مشکلات نرم‌افزار شاد - فراهم کردن سامانه، نرم‌افزار یا یک وب‌سایت جهت انجام ارزشیابی - فراهم کردن تلفن همراه برای دانش‌آموزان خانواده‌هایی که توانایی مالی پایین دارند - استفاده از روش‌های دیگر ارزشیابی مانند تماس تصویری یا صوتی به جز آزمون در بسترهای مجازی
۲	محتوایی و کیفی آموزش (پداگوژیک)	<ul style="list-style-type: none"> - حضور و غیاب در سامانه جهت تشخیص حضور یا عدم حضور دانش‌آموزان - جذاب کردن تدریس با استفاده از شیوه‌های نوین تدریس به منظور حضور فعال دانش‌آموزان در ارزشیابی تکوینی - برگزاری جلسات ضمن خدمت جهت آموزش آموزگاران - اختصاص دادن بخشی از نمره به فعالیت‌های سر کلاس، ارزشیابی تکوینی، کارهای عملی و پوشه کار
۳	تربیتی و اخلاقی	<ul style="list-style-type: none"> - برگزاری جلسات توجیهی برای والدین و دانش‌آموزان

۴	سلامت روانی و جسمی	- استفاده از عینک‌های بلوکات یا ضد اشعه آبی
		- برگزاری جلسات توجیهی-آموزشی برای والدین و دانش‌آموزان جهت شفاف‌سازی هدف ارزشیابی و آسوده کردن خیال دانش‌آموزان در رابطه با نگرانی‌های بی‌مورد
۵	فرهنگی و اجتماعی	- برگزاری جلسات آموزشی برای والدین

۵. بحث و نتیجه‌گیری

به منظور تضمین کیفیت یادگیری فراگیران و تعیین میزان آموخته‌های آن‌ها در آموزش سنتی از روش‌های مختلفی استفاده می‌شود، اما در حال حاضر و به دلیل شیوع ویروس کرونا تعداد زیادی از مدارس مجبور شده‌اند که فعالیت‌های حضوری خود را تعطیل کنند؛ بنابراین با توجه به شیوع ویروس کرونا و لزوم جلوگیری از انتشار آن با تعطیلی کلاس‌های حضوری مدارس در ایران، بحث ادامه تدریس در مدارس به صورت برخط مطرح شد. آموزش برخط و کلاس الکترونیکی که تاکنون در سیستم آموزشی ایران، به خصوص در مدارس، مورد توجه قرار نگرفته بود، اکنون در نقطه توجه همگان قرار گرفته است.

همگام با این رویدادها، وزارت آموزش و پرورش ایران به فکر راه‌اندازی سامانه آموزش مجازی ویژه دانش‌آموزان یا به عبارتی «شبکه آموزش دانش‌آموزی» با سرواژه «شاد» افتاد و کلاس‌های آموزشی مدارس را در بستر این سامانه مجازی پیش بردند، اما نکته‌ای که اکنون حائز اهمیت است، بحث ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان و چالش‌ها و راهکارهای آن در بستر فضای مجازی است؛ لذا در این مقاله تلاش شد تا با تبیین و واکاوی چالش‌های ارزشیابی آموزشی در آموزش الکترونیکی در دوران کرونا بر اساس تجارب زیسته معلمان ابتدایی شهر بهبهان، متولیان امر و بخصوص آموزگاران با توجه به چالش‌ها و راهکارهای ارائه‌شده، امکان استفاده بهینه‌تری از شیوه‌های موجود به منظور ارزشیابی آموخته‌های دانش‌آموزان در اختیار داشته باشند.

یافته‌های این پژوهش در زمینه تبیین و واکاوی چالش‌های پیش‌روی ارزشیابی آموزشی دانش‌آموزان در دوران کرونا با یافته‌های پژوهش‌های بهرامی و تمرزاده صوفیانی (۱۴۰۰)، عباس‌زاده و همکاران (۱۴۰۰)، هاشمی و همکاران (۱۳۹۹)، خادمی و همکاران (۱۳۹۹)، شیخی و کدخدایی (۱۳۹۹)، روشنی علی بنه سی و همکاران (۱۳۹۸)، زمانی و همکاران (۱۳۹۴)، پرهیزی و همکاران (۱۳۹۳) و اصغری و همکاران (۱۳۹۱) هم‌سو بوده است؛ این

یافته‌ها، چالش‌های ارزشیابی برنامه درسی را در پنج مضمون اصلی طبقه‌بندی می‌کند که به شرح زیر همراه با مضامین فرعی آمده است:

الف) ساختاری و فنی (فناورانه): شامل محدودیت نرم‌افزارهای آموزشی جهت انجام ارزشیابی، پایین بودن پهنای باند اینترنت به خصوص در مناطق روستایی و محروم، عدم دسترسی دانش‌آموزان به تلفن همراه و فن‌آوری‌های آموزشی به خصوص در مناطق روستایی و محروم، پیچیدگی و کند بودن نرم‌افزار شاد، رایگان نبودن زیرساخت‌ها و نرم‌افزارهای مناسب برای ارزشیابی و غیره.

ب) محتوایی و کیفی آموزش (پداگوژیک): شامل پایین بودن سطح سواد دیجیتال مربیان، محدودیت در انجام ارزشیابی عاطفی و روانی-حرکتی، محدودیت در انجام ارزشیابی در درس‌های تربیت بدنی، کار و فناوری و ...، عدم وجود ساز و کار مناسب برای انجام ارزشیابی‌های گروهی و غیره.

پ) تربیتی و اخلاقی: شامل تقلب دانش‌آموزان در ارزشیابی، انجام فعالیت‌ها و پاسخ به ارزشیابی توسط والدین، نبود نظارت آموزگاران، مشاوران، مدیر مدرسه و ... بر فعالیت‌های دانش‌آموزان، استفاده افراطی و نادرست از تلفن همراه و فضای مجازی و اعتیاد به آن، منتشر شدن فایل‌های صوتی و تصویری معلمان و دانش‌آموزان در فضای مجازی بدون اجازه ایشان و غیره.

ت) سلامت روانی و جسمانی: شامل پایین بودن انگیزه دانش‌آموزان برای انجام فعالیت‌های آموزشی در قالب ارزشیابی تکوینی، در خطر بودن سلامت جسمانی و روحی معلمان و دانش‌آموزان در استفاده زیاد از تلفن‌های همراه و فناوری و غیره.

ث) فرهنگی و اجتماعی: شامل پایین بودن سطح سواد دیجیتال والدین و عدم آگاهی آن‌ها از نحوه استفاده از فضای مجازی مورد استفاده در تدریس و ارزشیابی و کنترل فرزندان ایشان در این فضا و غیره.

همچنین یافته‌های این پژوهش در زمینه ارائه راهکارهایی برای رفع یا بهبود چالش‌های پیش‌روی ارزشیابی آموزشی دانش‌آموزان در دوران کرونا با یافته‌های پژوهش‌های مصیبی‌اردکانی و همکاران (۱۴۰۰)، عباس‌زاده و همکاران (۱۴۰۰)، هاشمی و همکاران (۱۳۹۹)، خادمی و همکاران (۱۳۹۹)، رضایی (۱۳۹۹)، شیخی و کدخدایی (۱۳۹۹)، روشنی علی بنه سی و همکاران (۱۳۹۸)، پرهیزی و همکاران (۱۳۹۳) و اصغری و همکاران (۱۳۹۱)

هم‌سو بوده است؛ این یافته‌ها، راهکارهای رفع یا بهبود چالش‌های ارزشیابی برنامه درسی را در پنج مضمون اصلی طبقه‌بندی می‌کند که به شرح زیر همراه با مضامین فرعی آمده است: الف) ساختاری و فنی (فناورانه): شامل استفاده از ارزشیابی تلفنی در صورت لزوم، توسعه زیرساخت‌های فنی ضعیف و نامناسب، بهبود مشکلات نرم‌افزار شاد، فراهم کردن سامانه، نرم‌افزار و یا وب‌سایت جهت ارزشیابی و غیره.

ب) محتوایی و کیفی آموزش (پداگوژیک): شامل استفاده از روش‌هایی به جز ارزشیابی نهایی؛ روش‌هایی مانند تهیه کلیپ از نحوه پاسخگویی دانش‌آموزان به سوالات و یا حل کردن تمرینات در طول سال، برگزاری جلسات ضمن خدمت جهت آموزش آموزگاران، اختصاص دادن بخشی از نمره به فعالیت‌های سرکلاس، ارزشیابی تکمیلی، کارهای عملی، پوشه کار و غیره.

پ) تربیتی و اخلاقی: شامل در نظر گرفتن زمان اندک برای هر سوال، ارائه یک سوال و سپس ارائه سوال‌های بعد جهت کاهش احتمال تقلب، ارائه سوال‌های متفاوت به دانش‌آموزان مختلف، برگزاری جلسات توجیهی برای والدین و دانش‌آموزان و غیره.

ت) سلامت روانی و جسمانی: شامل استفاده از عینک‌های بلوکات یا ضد اشعه آبی، برگزاری جلسات توجیهی آموزشی برای والدین و دانش‌آموزان جهت شفاف‌سازی هدف ارزشیابی و آسوده کردن خیال دانش‌آموزان در رابطه با نگرانی‌های بی‌مورد و غیره.

ث) فرهنگی و اجتماعی: شامل فرهنگ‌سازی نحوه صحیح استفاده از فضای مجازی، برگزاری کلاس‌های آموزشی جهت آموزش و توجیه والدین و غیره.

در نهایت بر اساس نتایج این پژوهش، نظام ارزشیابی در برنامه درسی الکترونیک، نیازمند بازنگری و دقت نظر بیشتری است و با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین آموزشی می‌توان در جهت رفع چالش‌های آن اقدام کرد.

پیشنهادهات

در زیر به راهکارهایی اشاره می‌شود که ممکن است به رفع یا بهبود چالش‌های پیش‌روی ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان در دوران کرونا منجر شوند:

۱. برگزاری دوره‌های ضمن خدمت آموزش مجازی به جهت ارتقاء شایستگی‌های عملیاتی و فنی معلمان جهت آشنایی با روش‌های ارزشیابی در فضای مجازی.

۲. تقویت برنامه‌های شبکه آموزش در تلویزیون به عنوان مکمل آموزش از طریق برنامه شاد و سایر برنامه‌های آموزش مجازی.
۳. تقویت، بهبود و توسعه کتابخانه‌های برخط.
۴. فراهم کردن یا تکمیل زیرساخت‌های مخابرات و فن‌آوری.
۵. سرمایه‌گذاری لازم برای توسعه و تولید محتوای الکترونیک با کیفیت مناسب، با رعایت استانداردها و اصول فنی و آموزشی.
۶. تشویق و حمایت از معلمان که از فناوری‌های آموزشی در تدریس خود استفاده می‌کنند و یا محتوای الکترونیک و چندرسانه‌ای آموزشی تولید می‌کنند.
۷. رایگان شدن اینترنت در راستای آموزش رایگان برای همه اقشار جامعه بالاخص در مناطق محروم و روستایی.
۸. برنامه‌ریزی جهت اختصاص ساعات مشخصی از روز به هر مقطع تحصیلی برای استفاده از آموزش مجازی جهت بهبود سرعت اینترنت به منظور اینکه دانش آموزان در هنگام ارسال به موقع پاسخ‌ها با مشکل مواجه نشوند.
۹. ایجاد بستری مناسب جهت در اختیار گذاشتن تولیدمحتوای معلمان جهت استفاده سایر همکاران.
۱۰. برگزاری جلسات شورای آموزگاران و جلسه گروه‌های آموزشی، پیرامون برطرف کردن مشکلات آموزش مجازی و انتقال تجربیات به آموزگاران در ارتباط با روش‌های خلاقانه ارزشیابی و اثربخش و کارا در فضای مجازی.
۱۱. برگزاری جلسات توجیهی برای خانواده‌ها در ارتباط با استفاده صحیح کودکان و نحوه نظارت کافی و صحیح بر عملکرد آن‌ها.

تشکر و قدردانی

از تمام همکارانی که با پاسخ به پرسش‌های ما، موجب اجرای هرچه بهتر این پژوهش شدند، تشکر و قدردانی می‌کنیم.

منابع

- اصغری، م؛ علی‌زاده، م؛ کاظمی، ع؛ صفری، ح؛ اصغری، ف؛ باقری اصل، م و حیدرزاده س. (۱۳۹۱). چالش‌های آموزش الکترونیکی در علوم پزشکی از دیدگاه اعضای هیات علمی. فصل‌نامه مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد. دوره ۷، شماره ۱ (پیاپی ۵)، ص ۲۶-۳۴.

بهرامی، س و ترمزاده صوفیانی، ا. (۱۴۰۰). چالش‌های ارزشیابی در دوره‌های آموزش الکترونیک. نهمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی: تهران. پرهیزی، ر؛ زمانی، ب و عاصمی، ع. (۱۳۹۳). چالش‌های آموزش مجازی. رشد تکنولوژی آموزشی، دوره ۲۹، شماره ۷، ص ۴۰-۴۳.

خادمی، ن؛ امیری، ی و ناظم عاشورا، ز. (۱۳۹۹). فرصت‌ها و چالش‌ها و راهکارهای بهبود کیفیت سنجش و ارزشیابی از یادگیری در آموزش عالی در دوران کرونا. همایش ملی آموزش در دوران همه‌گیری کرونا؛ فرصت‌ها، چالش‌ها و دستاوردها: شیراز.

دلاور، ع. (۱۳۹۹). روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی. چاپ پنجاه‌وسوم. تهران: ویرایش. رضایی، ع. (۱۳۹۹). ارزشیابی از آموخته‌های دانشجویان در دوران کرونا: چالش‌ها و راهکارها. فصل‌نامه روانشناسی تربیتی. دوره ۱۶، شماره ۵۶، ص ۱۷۹-۲۱۴.

روشنی علی بنه سی، ح؛ فتحی واجارگاه، ک و خراسانی، الف. (۱۳۹۶). چالش‌های کیفیت ارزشیابی برنامه درسی دوره آموزش مجازی (مورد مطالعه: دانشگاه شهید بهشتی). فصل‌نامه مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی. دوره ۷، شماره ۱۸، ص ۲۹-۵۲.

زمانی، ب؛ پرهیزی، ر و کاویانی، ح. (۱۳۹۲). شناسایی چالش‌های ارزشیابی عملکرد تحصیلی دانشجویان در دوره‌های الکترونیکی. نشریه علمی-پژوهشی فناوری آموزش. جلد ۹، شماره ۳، ص ۱۹۹-۲۰۶.

شیخی، ع و کخدایی، م. (۱۳۹۹). تحلیل و بررسی ارزشیابی مجازی از دیدگاه دبیران ریاضی متوسطه ۱ و ۲ اصفهان. پنجمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش: مازندران-محمودآباد.

عباس‌زاده، آ؛ سلیمانی شکور، س و صفری، ص. (۱۴۰۰). تحلیل و بررسی چالش‌ها و راهکارهای آموزش و ارزشیابی مجازی در دوران همه‌گیری کرونا در دوره ابتدایی. اولین کنفرانس علوم تربیتی روانشناسی و علوم انسانی.

عزیزی، ر؛ حاج حسین نژاد، غ؛ قادری، م و علی عسگری، م. (۱۳۹۹). ارائه چارچوب بهینه برای ارزشیابی نظام برنامه درسی در دانشگاه (پژوهش مروری نظام‌مند به همراه تحقیق کیفی). دوره ۸، شماره ۱ (پیاپی ۱)، ص ۱۲۱-۱۵۰.

علی احمدی، ع و قلی‌زاده، ح. (۱۳۸۳). آموزش الکترونیکی و آشنایی با ویژگی‌ها و استانداردهای دانشگاه مجازی. نشریه مدیریت فردا، شماره ۱، ص ۶۷-۷۶.

عطنا؛ پایگاه خبری دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۹۹/۲/۲۷

محسنی زنوزی، ه. (۱۳۸۸). تکنولوژی آموزشی، چاپ یکم. تهران: نشر یسپرون.

مصیبی‌اردکانی م؛ رضاپورمیر صالح، ی و بهجتی‌اردکانی، ف. (۱۴۰۰). مشکلات و چالش‌های آموزش مجازی در دوران شیوع ویروس کرونا در مقطع ابتدایی. فصل‌نامه آموزش پژوهی، دوره ۷، شماره ۲۷، ص ۶۵-۷۹.

معروفی، ی؛ یوسف‌زاده، م و میرزایی‌فر، د. (۱۳۹۷). مولفه‌های ارزشیابی کیفیت برنامه درسی دوره کارشناسی پیوسته دانشگاه فرهنگیان. فصل‌نامه مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی. دوره ۸، شماره ۲۳، ص ۸۱-۱۱۶.

ملکی، ح. (۱۳۹۷). برنامه‌ریزی درسی (راهنمای عمل). چاپ بیست‌وهشتم. مشهد: پیام اندیشه.

- هاشمی، ف؛ واحدی، م و آب روشن، م. (۱۳۹۹). تبیین چالش‌های ارزشیابی در برنامه درسی الکترونیکی در دوره کرونا. اولین همایش ملی یادگیری سیار از نظر تا عمل: دانشگاه علامه طباطبائی.
- Ahmed, H., Allaf, M. Elghazaly, H. (2020). "COVID 19 and medical education", *The Lancet Infectious Diseases*, S1473 (20)(2020) 30226-7.
- Bora, U. J., & Ahmed, M. (2013). E-learning using cloud computing. *International Journal of Science and Modern Engineering*, 1(2), 9-12.
- Feizi, K. and Rahmani, M. (2003). E-Learning in Iran Problems & Solutions "With Emphasis on Higher Education". *Quarterly journal of Research and Planning in Higher Education*, 10 (3). [In Persian]
- Figueiredo, C., Leite, C., Fernandes, P. (2016). The curriculum in school external evaluation frameworks in Portugal and England, *Research in Comparative & International Education*, Vol.11, No.3, P.282-29.
- Ghafouri Fard, M., Hadi H. Hasankhani. (2015). Virtual Hospital: a new approach in education and treatment. *Journal of medical education development*, 8 (17) 47-57.
- Karin J., G-V.L., Desirée, J.-T.B., Liesbeth, K. (2017). Assessment quality in tertiary education: An integrative literature review, *Studies in Educational Evaluation*, Vol.00, P.94-110.
- Klein, M. F. (1989). A conceptual framework for curriculum decision making. *In the politics of curriculum decision making*. M. F. Klein(Ed).
- Labrague, L. J., McEnroe Petite, D. M., Gloe, D., Tsaras, K, Arteche, D. L, & Mardia, F. (2017). Organizational politics, nurses' stress, burnout levels, turnover intention and job satisfaction. *International Nursing Review*, 64(1), 109-116.
- Lamont, A.E., Markle, R.S., Wright, A., Abraczinskas, M., Siddall, J., Wandersman, A., Imm, P., Cook, B. (2017). Innovative Methods in Evaluation: An Application of Latent Class Analysis to Assess How Teachers Adopt Educational Innovations, *American Journal of Evaluation*, P.1-19.
- Ludwig, H., Stacey, D., & Joanna, C. (2003). Learner Support Services for Online Students: Scaffolding for success. *International Review of Research in Open*.
- Mian, A. SH Khan. (2020). Medical education during pandeniics, a UK perspective. *BMC Medicine*, 18 (1).
- Murillo, F.J., & Hidalgo, N. (2017). Students' conceptions about a fair assessment of their learning, *Studies in Educational Evaluation*, Vol.03, P.13-10.
- Takahashi, A. M. (2018). Job stress in Japanese academia: The role of relative income, time allocation by task, and children. *Journal of Asian Economics*, 43, 12-17.
- Tyler, R. W. (1949). *Basic priciples of curriculum and instruction*, Chicago: University of Chicago Press.